

# Revista

ANUL XXXV

# 1-2

ianuarie-iunie

1987

## de istorie și teorie

## LITERARA

Director fondator

G. Calinescu

● În acest număr:

- Repere: «Patimile» după HELIADE
- M. HEIDEGGER: *Ființă și timp* (III)
- Texte și pretexte: Linda HUTCHEON, Emil CIORAN, Louis VAX, Adrian MARINO, Hans Ulrich GUMBRECHT
- Receptarea lui ION CREANGĂ azi
- MIRCEA ELIADE — *Amintiri* (vol. II)
- Perspective: ALEXANDRU IVASIUC, Al. A. PHILIPPIDE, A. E. BACONSKY
- ANTON PANN, «matematicul stelelor»
- În foileton: OCTAVIAN GOGA — *Jurnal politic, 1931* (VII)

INSTITUTUL DE ISTORIE  
ȘI TEORIE LITERARĂ  
G. CALINESCU

munios ca un rădăchioș s-au început să mă înjure ca la gura lui... Dar ce? măi urbane! că zbiră el, tu mă insultezi pe mine? Și băgăi două mâini, că mîi n-am băgat de seamă. Tre legea mea, atunci l-am apucat și eu la pumnătură cu căpătura, bălăiea oarecînd, și tot eu strigam: ghid-vall! ! ! și dam și eu pumnul, după cum fur jidovii mîștri, ghidali și troaci! Dar el mi-a pus mîna la gură, taci jidane, tacea el, că le-ai bălăiea de sus; atunci l-am lăsat, că am răstul că lui era mai frică decît la mine și am lăsat-o de fugă cu uniforma cea de ministru săltător, care cumpărasem de la ciocoi, și-am ajuns tot într-un suflet acasă la mine. Balahustă mea s-a speriat călău m-a răstul așu de galben și de verde la față și mi-am dat să beau un pahar mare cu apă. După ce mi-am venit în fire, am ardat la nevasta mea și la toate răzile mele uniformă cea de ministru și am rămas toți cu gura căscată cînd au văzut că are pe dînsa un bun de vînt mîi de 311 de franci, și ea s-o răstă toți mai bine m-am îmbrăcat cu uniformă aceea bogată și m-am pîndat fadul pe în casă, ca un ministru mare, cu buclă înaltă. Și cînd de ce nu es fi și eu un ministru?... Napoleon a avut un ministru de finanțe care se chema Fuld și era cîră. La Londra acum pe ministru cel mare îl cheamă Isaac și este cîră. Dar fiindcă știu că o să cadă în mod mîi pîndă atunci, am pus frumos uniformă cea de ministru la cui și în fața ei m-am pus la masă și am băut cadă-masul pentru chîștigul ce am făcut, vîn bun de gîst dîni oarecî, taci vîn!... Și la urmă am cîntat un cîntec coreiese cu joc la sfîrșit!

## I

Am scăpat de ciocoi alți  
Tra de ri di ri di ra  
De conservatorii calpi  
Tra de ri...  
De bugete îmbuibăți  
Tra de ri ...  
Cu streinii îmbuibăți  
Tra de ri ...

## II

Am scăpat de gheșflari  
Tra de ri...  
Ce-și pun mîna-n buzunari  
Tra de ri...  
Și te lasă sîrman  
Tra de ri ...  
Fără lefeale de ban  
Tra de ri ...

Și pe plac veseli cîntăm  
Tra de ri ...  
Tot în copce că jidani  
Tra de ri ...

Fine

## III

Am scăpat de schîngi, bălăi  
Tra de ri...  
De tîmăști, de cîndăli  
Tra de ri ...  
De zîri [și] de pîndăști  
Tra de ri ...  
De hîmăli și de gîndăști  
Tra de ri ...

## IV

Ura! celor dîni români  
Tra de ri ...  
Că ne-a scăpat de păgîni  
Tra de ri ...  
Că sîmăzi adări vîndem  
Tra de ri ...  
Tot ce vîcem, tot ce poștim  
Tra de ri ...

bis

## «DISPERĂRILE» ÎNSINGURĂRII

În Syllogisme de l'ameritame întâlnim o asemenea considerație a lui Emil Ciocanu: există o angoasă înăscută care ne ține loc de stîlnă și de întărit. Nînte mai potîrîi drept motto al paginilor de corespondență pe care le încredințăm aici tiparului, pagini identificate de noi corectînd documentele și manuscrisele Bibliotecii Centrale de Stat, din perioada interbelică, epocă subiect a investigațiilor noastre istoriografice.

Nu întrușădător, cele 10 scrisori Emil Ciocanu se găsesc alături de alte cîteva epistole, provenind din aceeași perioadă, ale lui Mircea Eliade și Eugen Ionescu, toate alcătuind fondul documentar, aparent modest cantitativ, donat de Jenny și Armand Asterian.

<sup>1</sup> În versiunea românească a lui Dan Ciachir din revista Atena, nr. 2 februarie 1993.

Correspondența aceasta are o relativă unitate interioară, dincolo de identitatea diferită a emitenților, fiindcă din frînturi de viață, de gînd, de prietenii, din deplasări pe alte meridiane geografice, consemnate mai mult sau mai puțin riguros, se încheagă un peisaj spiritual specific străbătut de cei trei tineri ce marchează astăzi o dată în istoria contemporană a culturii românești și universale, într-un arc de timp dramatic: 1933—1946. Unele din aceste scrisori sînt laconice sau banal-cotidiane, altele tînerești și exuberante. Grav-existențiale, multe dintre ele, trădează înmuguriri sufletești ce-și vor găsi desăvîrșirea peste mult timp. În esență însă rămîn caracteristice pentru epoca aceea însușită cu nume de prieten, cu lecturi proaspete sau cu proiecte de lectură, cu apăsări, contradicții și neliniști spirituale ce au marcat din plin generația interbelică, cu obsesii efemere sau durabile în traiectoria devenirii personalității celor trei tineri.

Întîlnim un Emil Cioran între 20 și 30 de ani pe care îl încredințăm, în confesiunile sale de atunci, liparului, cu sentimentul descifrării unor revelații de sorginte românească în ceea ce înseamnă astăzi cunoașterea marelui stilist de «expresie franceză».

Nu ne propunem să adnotăm, să explicăm, să polemizăm cu gîndurile alt de zăcutumului tînr Emil Cioran, deși unele dintre afirmațiile lui ar presupune oarecare amendamente. Nu o facem și pentru că ne înțelegem sentimentul unei posibile, nedorite minihiri, la cîntarea lor într-o pagină de revistă, de către un om care tubeză alt de mult singurătatea și disereția.

Dar, după propria-i expresie (cînd a scris despre «supranaturalul de discret» Beckett), noi trăim (nu venim) în acest «colț al Europei unde revărsarea, expunerea de sine, confidența, mărturisirea imediată sînt obișnuite, unde se știe totul despre toți, unde viața în comun se reduce la o spovedanie publică, unde secretul strict este înimaginabil...»<sup>2</sup>.

Scrisorile lui Emil Cioran ilustrează din plin această «meteahnă» românească. Ele sînt chiar un strigăt disperat al unei permanente nevoi confesive. Numai că, după opinia noastră, necesitatea confesiunii este însăși baza culturilor moderne. Căci fără aceste «confidențe», «expuneri de sine», «mărturisiri imediate», «spovedanii publice»... însăși memoria umanității nu ar fi posibilă.

Parcurgînd, bunăoară, rîndurile scrise de Emil Cioran în 1936, reținem: «Dacă n-am avut norocul să fiu poet, atunci îmi rămîne cel puțin consolarea de a ajunge un om de la care poezii ar putea învăța ceva. Am dreptul să cred că speranța mea nu e o iluzie...». «Speranța tîndrului n-a fost, evident, doar o iluzie și gîndul acesta trebuia să se știe.

Livia DANDARA

## EMIL CIORAN

### [Pseudojurnal]\*

(III)

18 iul[ie] 1933

Plec pentru mult timp în înălțimi, cel puțin echivalente înălțimilor la care trăiesc eu! Sunt înarmat cu multe cărți, căci de un timp m-a apucat o formidabilă pasiune pentru cărți, rezultată din anumite decepțiuni de ordin intim, în speță erotic.

...singurele ființe care te impresionează sînt acelea care îți apar în conștiință insistent după ce ai părăsit de mult timp cadrul de viață în care le-ai cunoscut. Este cazul cu unii din

<sup>2</sup> Beckett — Cîteva întîlniri, versiunea românească de Roxana Sorescu, în *România Literară*, 31 iulie 1980.

\* Scrisorile lui Emil Cioran sînt puse în pagină după aceleași criterii pe care le-am adoptat și în precedentele două *Pseudojurnale* (vezi: *Revista de istorie și teorie literară*, nr. 1/1984, pp. 160—168 și nr. 4/1985, pp. 113—119), în intenția de a evidenția încă o dată caracterul lor prin excelență aforistic, coordonată esențială a gîndirii și a expresiei specifice ilustru-perioadei istorice pe care o defineau și anterioarele «secvențe de corespondență». Specificăm, mai ales epistolare, fără a altera prin nimic autenticitatea conținutului de idei și a redactării. Pentru noi relevantă rămîne unitatea indestructibilă dintre confesiunea epistolară și protecția ei la nivelul superior al operei. Considerațiile de ordin istoriografic și ideologic care însoțesc precedentele episoade ale *Pseudojurnalului* își păstrează și în cazul de față valabilitatea (n. red.).

prietenii mei, dar este cazul și cu Puica Enăceanu, care printr-un ciudat fenomen interior se bucură de o vie prezentă în conștiința mea. Are ceva din ingerii și madonele lui Boticelli. Am primit cadou zilele trecute, de la Mircea Eliade, *La condition humaine* a lui Malraux... Este un autor cu care am mari analogii sufletești.

4 septembrie 1933

Voi pleca la sfârșitul lunii în Germania, într-o fundație din Berlin. La București voi veni la 15 septembrie...

Aș tine mult să-l văd și pe Emil Botta, dacă nu pleacă pînă atunci la Chișinău.

9 ianuarie 1936

Deși au trecut cîteva luni de cînd n-am mai citit nici un poet, totuși niciodată prezența lor în lume nu mi-a apărut mai necesară și mai reconfortantă ca acum.

Mă mișc într-o regiune unde se întîlnesc religia și poezia și care îmi pare a fi paralela pămîntului pe veci. Dacă n-am avut norocul să fiu poet, atunci îmi rămîne cel puțin consolarea de a ajunge un om de la care poezii ar putea învăța ceva. Am dreptul să cred că speranța mea nu este o iluzie, căci neavînd ce să mai învăț de la oameni, ultimii dintre ei, care sunt poezii, mai au încă să învețe ceva de la mine.

Detășarea de lume m-a inițiat în multe și, mai cu seamă, în cunoașterea atîtor lucruri pe care le trăiam fără să le cunosc. Astăzi mi se pare clar și definitiv că o clipă de presimțire extatică răscumpră hărțuiala în timp și prețuiește mai mult decît toate formele pe care le-a realizat sau le-a conceput rațiunea.

Fără vibrațiile unui delir ascuns și stăpînit, totul mi se pare incolor, searbăd, deprimant. Îmi plac religiile păgîne, narcotizante, frenetice, cu excesul lor de voluptate și de groază, cu oracole, orgii; beție, în fine. Creștinismul nu oferă nimic: proză divină.

De cînd fac armata... sufăr de un dezinteres patologic pentru tot ce mă înconjoară și pentru tot ce-i departe. Am început să înțeleg atîtea lucruri din mecanismul exterior al lumii că o mare dezabuzare m-a cuprins. Atîtea idei politice care-mi păreau altădată o evidență acum mă înfioară.

În acest moment n-aș putea scrie chiar dacă mi s-ar oferi toate comorile pămîntului. Aș rezista la orice tentație. Naționalismul și militarismul meu pleacă din dorința de a face ceva pentru o țară păcătoasă și pe care n-o voiam și n-o vreau pierdută.

În fondul conștiinței mele sunt tentat numai de un leșin paradisiac.\*\*  
Tot ce nu-i religie e blenoragie.

De voi putea obține un concediu în februarie sau martie voi veni la București pentru a tipări un fel de carte.

Îmi pare rău că nu le-am mai scris nimic lui Titel și lui Dinu; corespundez numai cu Mircea și Sorana.

[iunie-iulie 1937]

...am fost o lună la Paris. L-am întîlnit pe Haig de două ori pe stradă, dar cum el pare a nu mă fi recunoscut, am crezut că mă înșel, cu atît mai mult cu cît îl știam în Italia; așa am trecut pe lingă el fără să-l opresc. În seara plecării la Paris am aflat de la Siegfried, că, de fapt, nu mă înșelasem. Am regretat mult și mi-am blestemat încă o dată deficiențele mele, din nefericire, atît de cunoscute.

...sufăr din cauză de-a nu putea munci. Nu că nu aș citi mult, dar față de cît și/sau sunt un om steril. Am nesfîrșite planuri, din care se vor realiza desigur puține, fiindcă îndoielele, ura și oboselele au învins întotdeauna elanurile mele trecătoare. Se pune pentru mine problema lichidării unui trecut în termeni mai dramatici decît pentru oricine. Înțeleg prin trecutul meu ultimii șapte ani, de groază continuă, de indolență și melancolie. Ei mi-au determinat într-o astfel de măsură conștiința că lichidarea îmi pare uneori iluzorie.

\*\* Asemenea afirmații trimit, evident, la cunoscutele eseuri de tinerețe ale lui Emil Cloran, *Schimbarea la față a României* și *Lacrimi și sfinți*, cărți contradictorii, cu unele pagini discutabile, ce pun în lumină neliniștile tragice ale autorului, căutările lui fără soluție din epocă. Aici însă relevant este sentimentul profund patriotic pe care-l comunică epistolarul, căci, în ciuda deplasării sale în timp și spațiu și a declarațiilor nu o dată volt șocante, patria a constituit mereu și constituie și astăzi pentru Emil Cloran un reper fundamental. (n. red.).

Defectul meu principal este de a ști până și în vis ceea ce e mai esențial.

De aici decurge compromisul între certitudinea salvării prin acțiune și convingerea despre inesențialitatea acțiunii, compromis sub semnul căruia se va compromite viața mea viitoare, a doua mea viață de aici. După ce șapte ani de zile n-am făcut altceva decât să-mi măresc suferințele citind pe scriitorii și filosofil cei mai destrăbălați, acum trebuie să iau măsuri de ordine împotriva mea. Va fi val de capul meu!

Te sfătuiesc să te duci la Paris, când ți se va oferi întâia ocazie. Numai acolo se poate învăța ce înseamnă un cer melancolic sub atracția sfârșitului bulevardelor se împlănește într-o boare și te cheamă ca adierile unei mări; acolo trăiești numai trecutul în mod intim și calci pe istorie cu fiecare pas, și numai acolo nu te dor lucrurile care mor. Parisul e, în fond, un oraș trist, fără să fie grav. Și este trist fiindcă simți nelămurit că din el nu va mai pleca viața. Participi cu regret la o agonie a cărei semnificație refuzi s-o ai explicit în conștiință.

Dezastrul meu ar fi luat o formă definitivă dacă aș fi studiat la Paris. În orașul în care nimic nu e convergent și nici o mișcare n-are vitalitate aș fi fost silit să recitez tragedia comedia [existenței]...

28 III 1938

...veștile din țară îmi dezvăluie prostia sumbră ce a învăluit comentariile acelei cărți.

Eu am rămas indiferent și, vesel de a putea sorbi farmecul de poezie mortală al Parisului, mi-am educat o lenevie degajată și visătoare, uitând oamenii și, mai ales, prietenii, îmbinând în schimb lucrurile și numai pe ele. Nimic nu se mai interpune între mine și ele: muțenia obiectelor îmi spune tot de când oamenii nu-mi mai pot spune nimic. Încerc să fii fericit privind și nu vreau să mai arunc peste muritori o scripă funebră, pe care n-o merită.

...acei D-zeu (pe care l-am «prescurtat» intenționat și nu fără temei) este într-adevăr un chin înfrigorant și irezolvabil. Defectul nostru este că avem destulă pasiune pentru a ne apropia de El, dar nu destulă naivitate pentru a crede.

Convingerea mea este că toți acești credincioși onorabili și așezați îl moștenesc pe D-zeu, precum noi, ceștilați, posibilitatea de nefericire. Dacă am fi liberi să credem, cum n-am face și noi baia de imbecilitate, răcoriți sau îmbătați de absolut? Așa, — nu ne mai rămâne decât povara lucidității, pe care sunt hotărât s-o port până la capăt, fără cruțare și nelămurindu-mă de mine însumi. Gîndește-te că nu e posibilă singurătatea cu D-zeu și că preferînd-o lui, suspendarea credinței ne mină mai mult spre simburile noastre decât dezastrul individualității rezultat din atașarea de Divinitate.

Pentru mine viața n-are rost decât ca sete de nefericire, pentru delicia melancoliei și pentru acele voluptăți care îmbină undeva extazul și distracția. Sunt un om leneș, incapabil de muncă și de sacrificiu, risipit în fragmente și sugestii. În plus, n-am fost niciodată la înălțimea tristeților mele. Să simți că ai atâtea lucruri de spus și să-ți mușcăiești instinctele și pofta de creație!

După toate marile zvircoliri religioase, rămîi cu un gust de vid în ființă, pe care nu-l poți învinge prin nici un mijloc. Senzația precisă că nu mai ai nici o punte spre nimeni, că, adănat în tine însuși, ai putea să te întreci, să te înunzi, să nu te mai recunoști, să crești nestîrșit în afară și să pierzi pînă și memoria suferinței tale!

Singurătatea îmi pare un bun altît de mare, că nu pot să admit pe D-zeu decât pînă la creație. De atunci încolo Absolutul a devenit sociabil; nu însă cu noi.

La Paris mă voi reîntoarce către sfîrșitul lui aprilie, la aceeași adresă.

[iulie 1938]

Aș vrea să sece toate mările ca să mă scap de absolutul acesta și imediat și de perfecțiunea melancolică spre care tind secret în preajma zădărniceii marine.

Avantajul mării, asupra muzicii sau a iubirii, este de a nu fi făcută de oameni și de a nu încăpea astfel în inimă.

Prin ceea ce nu e omenească în mine, descopăr marea, ascultîndu-mă.

Paris, 28 noiembrie 1938

...viața pe care o duc eu la Paris mă împinge zi de zi spre dezastrul minții și mă împiedică să mai particip la propriile mele sentimente și la propriul meu euget.

Niciodată n-aș fi crezut că sunt capabil de atîta ratare și că frica de mine însumi mă poate aduce la atîta destrăbălare și la atît gol.

De dimineața pînă seara mă preambul, printre emigranți neinteresanți și imbecili, și zac prin cafenele într-o aîreală acordată la gamba dementii.

Cînd te gîndești că am ajuns să împiedic pe alții de la sinucidere, deși eu sunt mai aproape de ea ca oricine — ce zic? — sunt după ea! De n-aș cunoaște setea infinită de tristețe, de n-aș înbi cu patimă tăvălirea-n deznădejde, nu m-aș mai putea suferi și mi-aș uclde cugetul fără milă și fără îndurare.

Aș vrea să fiu undeva departe, fără oameni, fără D-zeu, fără mări și fără mine. Dar să port așa ispita nefericirii în singe!

\*

...scriu astfel de lucruri, dar nu sub presiunea unei mîhniri nebune a momentului, ci a unei căderi înscrise în ispășirea mea zilnică. S-ar prea putea să fiu bolnav. Dar, la drept vorbind, ce-aș face cu sănătatea? Nu m-ar mîna ea spre un dezastru și mai mare?

Sînt că nu pot să mai am prieteni, că nu mai pot să mai am pe nimeni. Doar o lepră mi-ar mai putea stinge o sete de singurătate. Și cînd te gîndești că eu continui să fac curte la femei, să vorbesc de căsătorii, să mă „amorezez” și să mă dezamorizez!

Am vrut să scriu o carte despre Chateaubriand, dar lenevia, dezgustul de mine însumi, depravarea gândurilor, totul m-a împiedicat să aduc un omagiu celui mai straniu exemplu de melancolie. Nu mai am competență decît în agonii. Ce va mai ieși din drojdia mea și a Parisului?

Paris, 26 iulie 1969

Prefer infinit să [umblu] pe alci, întocmindu-mi soarta mea de hahmna din dureri și călătorii, și pierzînd incurabil toate legăturile prin care mă credeam atașat oamenilor.

Nimeni din cunoștinții mei nu hănuiește ce dramă mă împinge spre existența de nomad, cît chin ascunde strechea de care sunt mîndru că sunt lovit. De un an și jumătate am călătorit șase luni, pe țărîni de mări și pe creste de munți. Nu altă curiozitatea de a vedea, de a ști, de a descoperi noul, cît dorința de a îneca prin vitează sau oboseală o melancolie a cărei intensitate se ridică la limită ori de cîte ori sunt atent la mine însumi. Tu trebuie să cunoști oroarea de a gîndi, frica de a simți înfrîpîndu-se o idee ce apoi sapă carnea și spiritul. De cîte ori asemenea fioruri mă apucă prin Pirinei sau alurea, pe bicicletă sau alergînd, încercam să istovesc energia ce mă obliga la gînd.

Pușini vor fi cîmoseuți ca mine nevoia de a înfrîni oameni vulgari și tot așa un gen de don-juanism crescut din deznădejde, [scribă] și patimă. N-aș putea să spun că sunt un om fără noroc. De n-ar fi decît acele clipe, petrecute pe nu mai știu care plse în Pirinei, cînd singur, cu noii sub mine și cu un cer nesfîrșit de aproape, în seducția unui delir purificat de un aer rarefiat, am presimțit ne folosința sentimentelor, inexistența omului și singura realitate a extazului, de n-ar fi decît aceste clipe — și aș avea dreptul să mă consider privilegiat. E drept că fericirile mele nu se alcătuiseră din elementele vieții. Ceca ce Flaubert a spus despre sine îmi convine în mod absolut: „Eu sunt un mistic și nu cred în nimic”.

Practic, nu realizez mare lucru. Nu sunt și nu vreau să fiu scriitor. E drept că port ceva artă în suflet, compromisă de nevoia absolutului, de lenevie și de plictiseală. S-ar putea totuși să vină cîndva și vremea mea.

Paris, 15 ianuarie 1970

Dacă ai fi bănuț cît ciștigă Parisul prin lipsa oamenilor și a lumii, te-ai fi hotărît, cred, să vii aici.

Astăzi l-am privit mai atent ca oricînd, învăluț eum e el de obicei, în ceață albăstruie și mediativă, și mi se părea că fiecare casă îmbătrînită își șoptea sleși: „mi-e destul. Nu mai pot.” Uneori mă gîndesc să rămîn aici, să mor cu aceste case, să mă învechesc cu ele, lângă ideale ale ostenelelor mele.

Odată plecat, ce voi face fără poezia bulevardelor și a străzilor înguste? M-am sincronizat incurabil decadențelor acestui oraș. Nu sunt oboseli care mă obligă să scohor pînă la vîrsta lui spirituală și adieri nervoase ce mă așează în sfîrșitul de veac, închis pe fetele acestei urbe?

Doar lucruri îmi mai lipsesc pentru a fi desăvîrșit sau liber pe întinderile inimii: Spania și deșertul. De mi-aș vedea în lume sterrele și pusturile lăuntrice, aș face astfel un pas hotărîtor în cunoașterea de mine. Nu-ți poți închipui ce des mă gîndesc la Saharele universului și cît fug spre ele, cînd sunt silni a le visa în cafenea!

\*

Eu am avut măcar în viață șansa de a găsi un cadru nimerit destrămărilor și răsplîndirilor sufletului.

De n-aş fi nefericit întemporal, aş fi un om impudic de norocos. Dar tu trebuie să cunoşti acel rău al singelui care n-are leac în timp, acel rău înfuit dureros, de care am vrea să scăpăm, pentru că la urmă să-l dorim cu regrete furioase. Nimic nu m-ar mîngia să scap de blestemele acestea de care fug. În mine se zvircolesc un Don Juan periferic şi un sfînt. Nu voi mai încerca zădărnice să îndrept această dramă şi nici să mă decid pentru o cale. Mă îmbăt de dimineaţa pînă seara de nedeşăvîrşit.

2 decembrie 1946. Paris

...nimic nu-mi mai scrie. Înţeleg perfect motivele tăcerii generale şi nu mă plîng. De altfel eu însumi m-am dezrădăcinat într-o aşa măsură, încît lăuntric sînt că nu am dreptul la amintirea nimănui.

În curînd se vor împlini zece ani de cînd sînt la Paris, adică singurul loc de pe glob unde se poate trăi. Acest răstimp comportă consecinţe din cele mai grave şi din cele mai agreabile. Vreau să spun că sînt fericit de a fi aici şi nefericit de a nu mă mai putea imagina altundeva.

Despre ceea ce fac n-am nici o idee. Cred că nu fac nimic. Locuiesc într-o mansardă, mîncînc într-o cantină studenţească, n-am profesie — şi, natural, nu câştig nimic. Nu pot considera nemiloasă soarta ce mi-a permis să trăiesc pînă la 35 de ani liber şi în marginea societăţii. Raţionamentul meu a fost totdeauna simplu: cînd nu va mai merge mă împuşc. Socotăla n-a fost proastă căci mi-a îngăduit — contrar turmei din jur — să perseverez... în filia, fără teroarea viitorului.

În afară de dragoste şi de beţie ce se poate întreprinde în acel inavuşabil sud-est?

Nu vreau să spun că eu am rezolvat ceva pe aici, dar scepticismul cere un cadru parfumat şi frivol, pe care l-am găsit, pe cînd a fi ros de indolenţă în spaţiul valah e de o tristeţe fără soluţie.

...am lichidat toate lucrurile şi toate credinţele în ipostaza c-am crezut vreodată în ceva. Pentru a-mi da un pretext de activitate am scris în vremea din urmă o carte în franceză: *Exercices négatifs*. Nu ştiu dacă va apare cîndva. Este un fel de rămes bun la iluziile moştenite sau întreţinute înconştient, un fel de teorie a exilului metafizic, fără pretenţii de filosofie, care mi se pare mai mult ca oricînd ridiculă.

Am auzit că Arşavir este modest funcţionar nu mai ştiu unde. Aş vrea să aflu de asemenea dacă Tuşca a rămas tot genial... Eventualitatea revederii, din păcate, mi se pare de domeniul utopiei (vorba «ăhula»: m-a fost să fie).

(Continuare din pag. 233)

— Dumnezeu a poruncit ca să mîntuie trei ani de zile de-a rîndul numai pădure bătrînă; de cea tînără să nu te-atingi! Înţeleai? Hai, porneşte şi-ţi fă datoria!

Moartea atunci porneşte prin codrul, supărată ca val de ea, şi începe a roade la copaci bătrîni de-a poeneau făcile.

Dănilă îi învinge pe diavol pentru că, la momentul convenabil, interpretează în sensul propriu, material «blăstemurile părinţeşti», aşa cum Ivan domină Moartea pentru că metaforizează o poruncă. Nici diavolul, nici Moartea nu sînt capabili să distingă sensul de semnal de sensul simbolic al cuvîntului. Superioritatea fragilă, impalpabilă, dar invincibilă a omului, fie el chiar şi cel din urmă dintre oameni, stă în accesul, prin limbaj, la o lume de simboluri. Creangă nu gîndeşte altfel decît Ernest Cassirer: «Între sistemul receptor şi cel efector al oricărei specii animale există, la om, o a treia verigă, pe care o putem numi sistem simbolic... Omul ca animal raţional este un animal symbolicum» (*An Essay on Man*).

Roxana SORESCU